Važnost likovnog stvaralaštva u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju

Malović, Dora

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:607361

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Dora Malović

VAŽNOST LIKOVNOG STVARALAŠTVA U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Završni rad

Zagreb, srpanj 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

UČITELJSKI FAKULTET

ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Dora Malović

VAŽNOST LIKOVNOG STVARALAŠTVA U RANOM I PREDŠKOLSKOM ODGOJU I OBRAZOVANJU

Završni rad

Mentor rada:

prof. dr. art. Antonija Balić-Šimrak

Zagreb, srpanj 2022.

SAŽETAK

Cilj ovoga završnog rada bio je uvidjeti i istaknuti prednosti koje likovna aktivnost, tj. dječje likovno stvaralaštvo potiče kod djece rane i predškolske dobi. U likovnoj aktivnosti djeca se nalaze od malih nogu, u njoj uživaju te im ona dolazi spontano. Kako bi ostvarili dječju pažnju, potaknuli njihovo učenje i samostalnost u likovnom radu, potrebno ih je upoznati sa što više likovnih tehnika i raznovrsnih materijala. Likovnim tehnikama i materijalima koji se u tim tehnikama koriste dijete se izražava na njemu jedinstven način i pritom prikazuje sebe kakvo ono zapravo jest. Oni djetetu pružaju beskrajne mogućnosti za istraživanje i slobodu njegova stvaralaštva. Potrebno je znati da se djetetove likovne sposobnosti mijenjaju po fazama. Kako se mijenja djetetov psihološki razvoj tako se mijenjaju i faze djetetova likovnog razvoja. Tako djeca do otprilike jedne godine starosti nemaju potrebu za likovnim izražavanjem, djeca od jedne do tri godine starosti šaraju i crtaju jednostavne oblike linijama i drugim osnovnim simbolima, djeca od četiri ili pet godina starosti počinju imenovati svoje crteže i zamišljati ideje koje će realizirati, za djecu u kasnom djetinjstvu govori se da se nalaze u fazi „zlatnog doba dječjeg likovnog stvaralaštva“ te daljnjim razvojem dječji crtež počinje dosezati razinu odraslih osoba. Utvrđeno je da česta likovna aktivnost uvelike pozitivno utječe na djetetov cjelokupni razvoj, na razvoj njegovih pozitivnih emocija, samostalnosti, jačanje kognitivnih procesa gdje je dijete potaknuto na razmišljanje, korištenje mašte i pamćenja. Također uči djecu stvaranju asocijacija i koncentracije koje im olakšavaju svako buduće učenje. Mnogo likovnih aktivnosti utječe i na razvoj djetetove motorike, spretnosti, bogaćenju rječnika i izražavanju vlastitih emocija te sa sobom nosi brojne trajne dobrobiti za dijete koje će mu pomoći da izraste u samoostvarenu i kreativnu osobu.

Ključne riječi: likovna aktivnost, dijete, razvoj, sposobnosti, izražavanje

SUMMARY

The importance of artistic expression in preschool education

The goal of this final work was to see and point out the advantages that art activity, i.e. children's art creativity, encourage in children preschool age. Children are involved in art activities from a young age, which they enjoy and it comes them spontaneously. In order to achieve children's attention, encourage their learning and independence in art activity, it is necessary to introduce them to as many art techniques and various materials as possible. With art techniques and the materials used in these techniques, the child expresses itself in a unique way and presents himself how he really is. They provide endless possibilities for exploration and the freedom of creativity. It is necessary to know that the child's artistic abilities change in stages. As the child's psychological development changes, the stages of child's artistic development change as well. Thus, children up to about one year have no need for artistic expression, children from one to three years of age doodle and draw simple shapes using lines and other basic symbols, children of four or five years begin to name their drawings and imagine ideas that they will implement, children in late childhood are said to be in the phase of the "golden age of children's artistic creativity" and with further development children's drawing begins to reach the level of adults. It has been established that frequent artistic activity affects the child's overall development, the development of his positive emotions, independence and strengthening of cognitive processes where the child is encouraged to think, use imagination and memory. It also teaches children how to make associations and better concentration that facilitate any future learning. Many art activities also affect the development of child's motor skills, dexterity, vocabulary enrichment and the expression of their own emotions, and bring other numerous lasting benefits for the child that will help it grow into a self-realized and creative person.

Key words: artistic activity, child, development, abilities, expression

SADRŽAJ

1. UVOD 1

2. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO 2

3. LIKOVNE TEHNIKE 3

3.1. Crtačke tehnike 3

3.2. Slikarske tehnike 4

3.3. Grafičke tehnike 5

3.4. Kiparske tehnike 6

3.5. Arhitektonske tehnike 7

3.6. Primijenjena umjetnost 8

3.7. Dizajn 9

3.8. Novi mediji 10

4. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA 11

4.1. Faza izražavanja primarnim simbolima 12

4.2. Faza izražavanja složenim simbolima 13

4.3. Faza intelektualnog realizma 15

4.4. Faza vizualnog realizma 17

5. UTJECAJ LIKOVNOG STVARALAŠTVA NA RAZVOJ DJETETA 18

5.1. Socio-emocionalni razvoj 18

5.2. Spoznajni razvoj 19

5.3. Komunikacijski razvoj 19

5.4. Tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj 19

6. DOBROBITI LIKOVNOG STVARALAŠTVA 20

7. ZAKLJUČAK 21

LITERATURA 22

1. UVOD

Likovno stvaralaštvo od davnina služi čovjeku kako bi izrazio svoje ideje i emocije te ih prenio na druge ljude poput poruke. Isti cilj likovnog stvaralaštva ostvaruje i dijete u svom likovnom radu. Ono mu omogućuje da komunicira s okolinom koja ga okružuje na način da se kreativno izražava likovnim tehnikama (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.).

Likovne tehnike su svi materijali i njihov način uporabe koji omogućuju oblikovanje umjetničkog djela te se njima dijete likovno izražava neovisno o svojoj dobi.

Kako bi dostiglo bogatstvo izraza, kreativnost i samouvjerenost likovnog izričaja u svojim radovima, dijete mora proći i kroz nekoliko faza likovnog razvoja koje, svaka za sebe, unose određene posebnosti u djetetov crtež.

Ovim radom prikazuje se utjecaj likovnog izražavanja na dijete i posljedice koje ono na njega ostavlja. Dječja likovnost ne smije biti zanemarena jer uvelike djeluje na njegov socio-emocionalni razvoj, razvoj spoznaje, fizički razvoj, razvoj komunikacije i pozitivno utječe na njega u cijelosti.

2. DJEČJE LIKOVNO STVARALAŠTVO

Dječja likovna aktivnost je stvaralački čin koji odražava dječju emociju, maštu, memoriju i ekspresiju. Ona se razvija iz spontane interakcije vanjske djetetove okoline i njegove unutrašnjosti te se sama sposobnost likovnog čina djeteta razvija iz njegovih prirodnih potencijala. Likovnim prikazom iskustava dobivenih iz svoje okoline dijete uči te naučene spoznaje vraća svojim unikatnim likovnim izrazom.

Likovnom aktivnošću dijete vodi komunikaciju, govori o svom iskustvu, stanju svijesti i o tome na koji način ono vidi svijet svojim očima, a ne kroz oči odraslih te prikazuje što ga zanima i uzbuđuje. Dječje promatranje svijeta na njima originalan način uz slobodu izražavanja omogućuje autentičnu interpretaciju zbog rada njihove mašte, kreativnosti i bogatstva ideja i vizija. Glavni pokretač dječjeg likovnog stvaralaštva je njihov unutarnji motiv koji se manifestira u obliku znatiželje i interesa zbog kojih se upuštaju u aktivnosti i u njima aktivno i bez straha sudjeluju što uspješno djeluje u izgrađivanju njihove cjelovite osobnosti.

U dječjim likovnim radovima možemo uvidjeti mnogo osobina koje su slične razvoju umjetnosti kroz povijest zbog djetetove naivnosti, spontanosti i iskrenosti koju prenosi na podlogu. Karakteristike dječjih likovnih radova očituju se kao nedovoljna realna uvjerljivost, arhaičnost i simbolično pojmovno crtanje što se može pronaći i u likovnim djelima koja su stara i do nekoliko tisuća godina (Bodulić, 1982.). Tijekom djetetova odrastanja njegove se motoričke i kognitivne vještine neprestano razvijaju te se sukladno njima razvija i djetetov likovni jezik, od jednostavnih prema složenim oblicima, likovima i predmetima kao i pojava trodimenzionalnosti.

Za dijete je potrebno da tijekom likovnih aktivnosti konstantno mijenja sadržaj rada i materijale koje koristi, a isto tako osigurati što više materijala i poticaja kako bi moglo aktivno istraživati, izražavati doživljeno, razvijati spoznajne procese i steći motivaciju za nastavak izražavanja. Također, djetetu je potrebno i poticajno okružje za interakciju s različitim sadržajima, primanjem snažnih doživljaja i umne slobode koje će utjecati na razvoj njegove inspiracije i spoznaje (Balić-Šimrak, Bakotić, DV Konavle, 2020., Balić-Šimrak, Bakotić, 2021.,Grgurić, Jakubin, 1995., Bodulić, 1982., Kroflin, Nola, Posilović, Supek 1987.).

3. LIKOVNE TEHNIKE

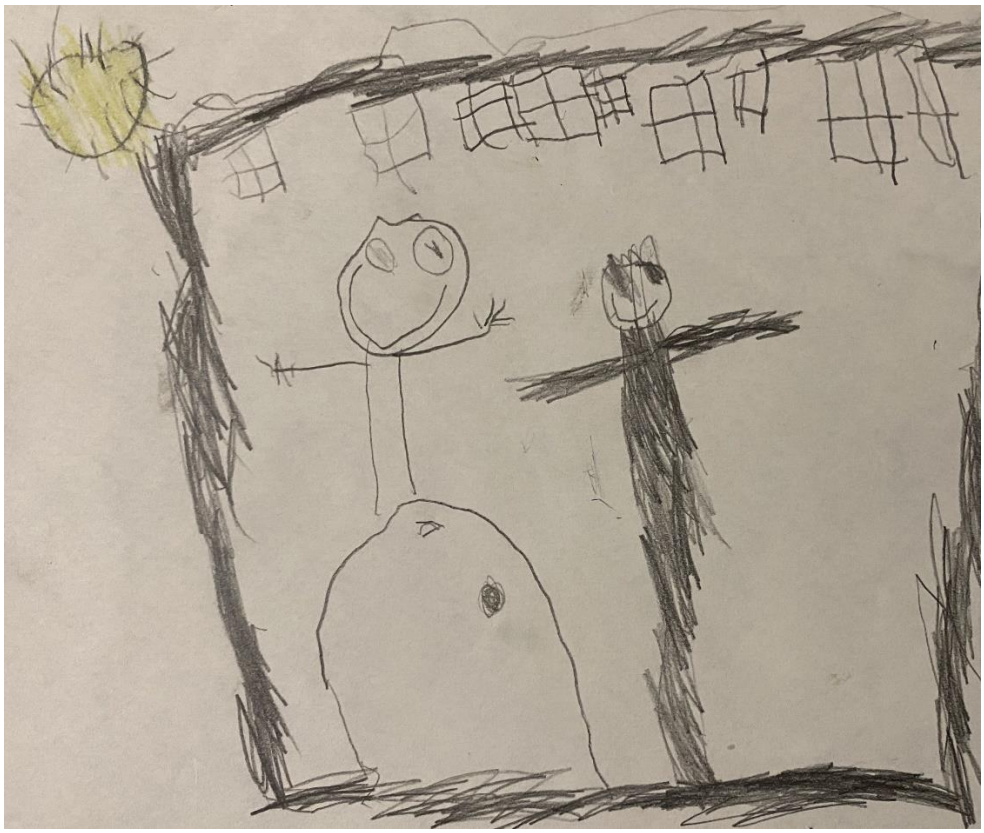
Uporabom raznih likovnih tehnika i materijala prisutnih u likovnoj umjetnosti razvija se likovna kultura u obrazovanju koja doprinosi općem odgoju i likovnom izražavanju djece (Jakubin, 1989., Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.). Govoreći o likovnim tehnikama mislimo na materijale kojima se oblikuje i način upotrebe i oblikovanja tih materijala gdje svaka likovna tehnika treba imati svoju metodičku opravdanost (Jakubin, 1989., Herceg, Rončević, Karlavaris 2010.). Kod djece predškolske dobi koriste se one tehnike i materijali koje dijete može samostalno koristiti i koje će mu omogućiti da se samostalno izrazi u skladu sa svojim mogućnostima. Materijali koji se biraju za djecu predškolske dobi ovise o značajkama zadane teme i likovnom zadatku, značajkama određenih stvaralačkih područja u likovnoj kulturi te uvelike i o dobi djece (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.).

Prema područjima, likovne tehnike možemo podijeliti na tehnike plošnog dvodimenzionalnog oblikovanja koje se dijele na crtačke, slikarske i grafičke tehnike, tehnike prostorno-plastičnog oblikovanja koje uključuju kiparske i arhitektonske tehnike (temelj njihovu izražavanju je volumen), primijenjenu umjetnost, dizajn i nove medije (Jakubin, 1989., Balić-Šimrak, 2010., Peić, 1990.).

3.1. Crtačke tehnike

Crtačke tehnike zauzimaju prvo mjesto u redovitosti korištenja u radu s djecom jer su uvijek dostupne. Dijete crtežom može izraziti svoje iskustvo i zapažanje te mu on uvelike olakšava interpretaciju istih. Potrebno je poticati dijete na razgovor o nacrtanom, promatranje motiva i njihovo opisivanje jer se tako pozitivno utječe na razvoj njegove vizualne percepcije i govornog izražavanja (Balić-Šimrak, 2020.).

Crtačke tehnike su olovka, kreda, ugljen, kemijska olovka, flomaster, tuš-pero, tuš-drvce, tuš-trska, tuš-kist i lavirani tuš. Možemo ih podijeliti na suhe (olovka, kreda, ugljen i kemijska olovka) i mokre/vlažne (flomaster, sve tehnike rada tušem i ostalim tekućim sredstvima). Bitno je da materijal djeci ne pruža otpor pa tako crtaći materijali koje koriste djeca trebaju biti meki (Jakubin, 1989., Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.).

Slika 1. M.M. *„Kod djeda i bake“*, grafitna olovka i bojica

3.2. Slikarske tehnike

Osnovni likovni element slikanja je boja koja se na podlogu nanosi direktno u obliku mrlja, poteza ili većih obojenih površina. Boja djeci ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pomaže izraziti emocije i osjećaje. Razlikujemo kromatske i akromatske boje. Kromatske boje su boje koje pripadaju sunčevom spektru, a one se dijele na primarne (osnovne) boje: crvenu, žutu i plavu, sekundarne boje koje nastaju miješanjem primarnih boja: ljubičasta, narančasta i zelena te izvedene boje. Akromatske boje su crna, bijela i siva (Balić-Šimrak, 2020.).

Kao i crtačke tehnike, slikarske tehnike se dijele na suhe i mokre. Suhe uključuju: pastel, kolaž, mozaik, vitraž i tapiseriju, a mokre: akvarel, gvaš, temperu, ulje i fresku. Slikarske tehnike možemo podijeliti i kao one tehnike u kojima boja nije vezana za pigment koji je potrebno razrijediti u različitim tekućim vezivnim sredstvima (pastel, akvarel, gvaš, tempera, ulje, freska) i na tehnike gdje se boja već nalazi u raznim materijalima (kolaž, mozaik, vitraž, tapiserija) (Jakubin, 1989., Peić., 1990.). Slikarski materijali koje koriste djeca rane i predškolske dobi moraju se lako nanositi na podlogu i imati mogućnost da se lako razrijede (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.).

Slika 2., D.M., *„Tkanina na košuljici“*, tempere

3.3. Grafičke tehnike

Grafičke tehnike su tehnički postupci otiskivanja i umnožavanja crteža (grafičkih listova) koji nastaju na podlozi, tj. matrici koja može biti ploča od drveta, bakra, kamena i mnogih drugih materijala. Grafički listovi se nakon otiskivanja numeriraju i obilježavaju prema broju otisaka. Ovisno o načinu obrade matrice, grafika se dijeli na visoki tisak (kartontisak, kolografija, linorez, gipsorez, drvorez), duboki tisak (bakrorez, bakropis, suha igla, akvatinta) i plošni tisak (litografija, monotipija i sitotisak) (Jakubin, 1989., Peić., 1990.). Djeca rane i predškolske dobi u ovakvim i sličnim likovnim aktivnostima ne koriste opasne, oštre, šiljaste i druge opasne predmete, materijale i pribore već koriste one koji su primjereni njihovoj dobi i posebno oblikovani (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.). Kako bi bili uspješni u ovakvoj aktivnosti djeca prvo moraju prstima i dlanom istražiti boju i njene mogućnosti stvaranjem otisaka, a to će uvelike utjecati i na njihovu motivaciju i likovnu kreativnost. Matricu koja je jednom otisnuta moguće je ponovno otisnuti te to potiče zanimanje djece, različite otiske i raspoloženja kod djece. Matricama dijete može nadograditi svoj likovni doživljaj i iskustvo pritom uživajući i dobro se zabavljajući (Balić-Šimrak, 2020.).

Slika 3., D.M., *„Voće“*, otisak

3.4. Kiparske tehnike

Kiparske tehnike su načini oblikovanja materijala modeliranjem, klesanjem, konstruiranjem i lijevanjem. Skulptorska djela dijele se na samostojeću skulpturu i reljef. Samostojeće skulpture dio su prostora te su trodimenzionalne, a reljef je plošna skulptura.

Neki od materijala potrebnih za kiparski postupak su: glina, glinamol, plastelin, žica, drvo, vosak, mnogi didaktičko neoblikovani materijali i brojni drugi materijali. Njihovom uporabom potiče se motorika prstiju i šake te taktilna osjetljivost što je izrazito potrebno i važno za djecu rane i predškolske dobi te je za njih to prirodan i spontan proces u kojem istražuju mogućnosti svim svojim osjetilima (Jakubin, 1989., Balić-Šimrak, 2020.).

Slika 4., Odgojna skupina „Cvjetići“, *„Ljudsko tijelo u pokretu“,* modeliranje aluminijskom folijom

3.5. Arhitektonske tehnike

Arhitektura povezuje znanost i umjetnost u jedno, a uključuje projektiranje građevina i prostora likovnim elementima.

U radu s djecom najčešće koristimo izradu prostornih maketa ili crtanje tlocrta kako bi im obogatili vizualnu i prostornu percepciju. Materijali koji se koriste mogu biti različiti oblikovani ili neoblikovani materijali koje će djeca spajati u novu prostornu cjelinu. Korištenjem arhitektonskih elemenata i aktivnosti u radu s djecom predškolske dobi oni razvijaju tehničke vještine i znanja, finu motoriku, te uspješno stvaraju predodžbe o prostoru i njegovoj organizaciji (Bokšić, Plazibat, 2020., Balić-Šimrak, 2020.).

Slika 5., „DV Zvončić“ , “*Izrada mravinjaka*“, korištenje različitih materijala

3.6. Primijenjena umjetnost

Primijenjene umjetnosti su većinom izrađene rukom i unikatne te dio bogate nacionalne baštine nekoga kraja. Dijelimo ih na: tekstil, unutarnju arhitekturu, keramiku, oblikovanje metala, primijenjeno slikarstvo, primijenjeno kiparstvo, scenografiju, kostimografiju, lutkarstvo, ilustraciju i dizajn.

Dijete se od malih nogu može upoznati s nekim od elemenata primijenjene umjetnosti kao što su: keramika, izrada nakita, tkanje, slikanje na svili, oblikovanje lutaka i brojni drugi elementi čija primjena pozitivno utječe na dijete, na razvoj njegove kreativnosti, njegovanje i učenje o nacionalnoj baštini, poticanje motorike prstiju i šake te razvoj preciznosti (Balić-Šimrak, 2011., Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.).

Slika 6., DV „Radost“, „*Ogrlica“,* izrada nakita od konca

3.7. Dizajn

Prema Balić-Šimrak, dizajn je stvaralački proces koji rezultira u formi dizajnerski oblikovanog proizvoda, a sjedinjuje likovne elemente na plohi ili u prostoru.

Dizajn se dijeli na grafički dizajn i industrijski dizajn kojeg karakterizira proizvodnja u velikim serijama. Grafički dizajn uključuje: dizajn fotografija, tipografiju, zaštitni znak, plakate, prospekte, čestitke, pozivnice, a primjeri industrijskog dizajna su: dizajn tjestenine ili stolica. Kad djeca predškolske dobi koriste dizajn oni najčešće izrađuju neki uporabni predmet, ali sve aktivnosti ovise o interesima djece, opsežnosti sadržaja te o ostvarenoj razini i sljedećim zadacima u daljnjem procesu upoznavanja dizajna. Područje dizajna usko je povezano s razvojem kreativnosti, estetskim promišljanjem i razumijevanjem svijeta koji nas okružuje što može imati pozitivne ishode i u dječjem razvoju i načinu na koji oni razmišljaju (Balić-Šimrak, 2011., Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010., Balić-Šimrak, 2020.).

Slika 7., D.M., *„Čestitka“,* lijepljenje sjemenki

3.8. Novi mediji

Mediji i multimediji su osnovna sredstva i pomagala koja se koriste u odgojno-obrazovnom procesu, a svojim širokim rasponom sadržaja obuhvaćaju i aktivnosti likovne kulture.

Mediji sadrže i prenose informacije koje djeca usvajaju, a te informacije dobivaju na važnosti tek kada služe za učenje i poučavanje djece, tj. tek kada dobiju svoju metodičko-didaktičku ulogu.

Po funkciji koju ostvaruju, sredstva i pomagala dijele se na produktivne medije (likovni materijali, pribori i tehnike, tj. osnovna sredstva u likovnom izražavanju djece) i reproduktivne medije (umjetničke reprodukcije, fotografije, plakati i slično, tj. ostala sredstva i pomagala koja su nositelji informacija potrebnih za usvajanje novih spoznaja). Likovna problematika može se istraživati i medijima poput: videa, računala, dijaprojektora, TV-a, filma, grafoskopa i mnogih drugih medija i multimedija koji djetetu pomažu u stjecanju znanja i razumijevanju svijeta oko njega.

U dječjim vrtićima, rad s novim medijima prisutan je u obliku igre na računalima što potiče veliku zainteresiranost kod djece. Tako se koriste likovni programi za crtanje koji se moraju temeljiti na psihofizičkim karakteristikama djece i njihovim interesima kako bi oni uspješno mogli istraživati, primijeniti postojeća znanja, usvojiti nova i poticati razvoj apstraktnog razmišljanja koji potiče dječju kreativnost i realizaciju vlastitih ideja (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010., Balić-Šimrak, 2020.).

4. LIKOVNI RAZVOJ DJETETA

Faze likovnog razvoja djeteta identične su za svu djecu svuda na svijetu. Djeca svoje likovno izražavanje mogu razvijati brže ili sporije. Nekada mogu odudarati od standardnih podjela, ali i tada ostaju u približnim određenim okvirima. Odudaranja mogu nastati ovisno o poticajnim ili otežavajućim okolnostima odrastanja u kojima se dijete nalazi. (Balić-Šimrak, 2020., Bodulić, 1982.)

Dijete ne opaža svijet kao što to čine odrasli ljudi već samoinicijativno i spontano stvara svoje radove i dolazi do svojih odgovora filtriranjem složenog svijeta odraslih i izdvajanjem najbitnijeg u onoj mjeri koliko u svojoj razvojnoj dobi može razumjeti. Crtanjem djeca razvijaju svoju maštu imajući punu slobodu izražavanja i vlastite ekspresije, a pritom zadržavajući vlastitu originalnost u svim stvaralačkim aktivnostima. Iz tog razloga upravo crtež je najbitniji indikator dječjih razvojnih faza.

Svako dijete može se likovno izraziti te se preko njegovog izraza može puno naučiti o samome djetetu. Dječji crtež prvenstveno je dječji izraz pa tek onda likovni iz razloga što imaju isto podrijetlo, tj. zasnivaju se na razvoju dječje psihe. Kako bismo bolje upoznali djetetov likovni izraz potrebno je upoznati i njegove likovne mogućnosti izraza u svakoj razvojnoj fazi. (Bodulić, 1982., Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987.)

Djeca u razdoblju od rođenja do otprilike jedne godine starosti nemaju sposobnost i potrebu da se likovno izražavaju iz razloga što još uvijek ne mogu dovoljno jasno pojmiti svijet oko sebe te imaju nedovoljno razvijenu motoriku ruke i šake. Razvoj dječjeg likovnog izražavanja počinje povlačenjem prvih šara. (Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010.).

Prema Balić-Šimrak u zagrebačkim sveučilišnim krugovima koristimo podjelu dječjeg likovnog stvaralaštva prema fazama koje su prikazali N. Grgurić i M. Jakubin te tako

razlikujemo; fazu izražavanja primarnim simbolima, fazu izražavanja složenim simbolima, fazu intelektualnog realizma i fazu vizualnog realizma.

4.1. Faza izražavanja primarnim simbolima

Likovni razvoj započinje fazom izražavanja primarnim simbolima koja započinje oko prve godine i traje do druge ili treće godine djetetova života, a očituje se u obliku crta načinjenih jednostavnim potezima, tzv. šaranjem. Dijete u ovoj fazi grčevito drži olovku među prstima, zglob mu je u statičnom položaju, a pravac i duljinu crta određuju ponavljajući pokreti podlaktice u smjeru naprijed-natrag. Dijete istražuje mogućnosti sredstva udarnim, titrajnim i kružnim risanjem po papiru te proučava trag koji ono ostavlja, nekad s potpunom pažnjom, a nekada bez nje. (Balić-Šimrak, 2020., Grgurić, Jakubin, 1996.). U početku, šaranje je isključivo motorička aktivnost jer djeca nemaju određen cilj što žele prikazati, samo promatraju i uživaju u tragovima koje materijal ostavlja na podlozi te se ti tragovi mogu promatrati s bilo koje strane jer kod njih ne postoji određeno težište, a crtež se često i nalazi izvan formata.

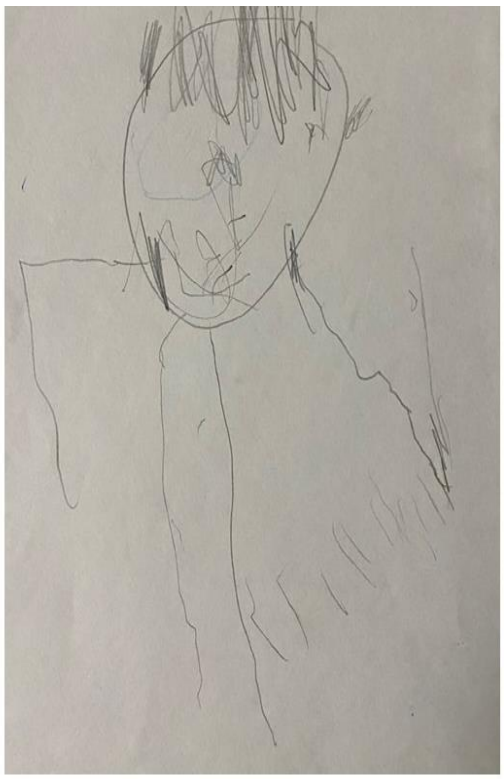
Linije su najzastupljeniji likovni elementi u ovoj fazi te su često vrlo velike i usmjerene u istim pravcima, a kad dijete uspješno počne pokretati ruku u području ramena, lakta i šake tada nastaju manje okrugle i ravne šare. Dolazi do pojave točke, petlje, mrlje i kruga. Nakon nekog vremena u djetetovu mozgu počinju se stvarati misaone slike koje potiču asocijacije te ono počinje imenovati svoje šare. Aktivnost u tom trenutku pokreće misli dok će s daljnjim razvojem misao pokretati aktivnosti što može pokazati koliko je djetetov napredak u fazi primarnih simbola velik.

Tijekom druge faze ovog razdoblja pojavljuje se i prvi čovjekoliki simbol karakterističan za djecu od oko tri godine – „glavonožac“. „Glavonožac“ jest dječja vizija čovjeka gdje su iz kruga povučene četiri linije koje predstavljaju udove, a na sličnu osnovu djeca crtaju i životinje dodajući im više linija ili krugova ovisno o onome što crtaju. Također, u početnoj fazi primarnih simbola dijete ne razlikuje boju od olovke, a kako bi se to promijenilo treba mu dati vremena za istraživanje, otiskivanje, razmazivanje i manipuliranje bojom kroz igru. Kod modeliranja dijete upoznaje glinu, mijesi ju u rukama agresivnim, grubljim ili nježnijim pokretima, a kasnije izrađuje valjčiće i kuglice, čupka ju te slaže plošne kompozicije u nemogućnosti da ostvari volumen ali pritom razvija finu motoriku.

Kako bi se elementi razvoja uredno nadograđivali djetetu je potrebno nuditi što više različitih formata i vrsta papira, sredstava i materijala za pomoću kojih bi istraživalo, koji bi ga obradovali

i dodatno potaknuli daljnji nastavak crtanja, slikanja ili modeliranja i produbili njegovu ljubav prema istima (Grgurić, Jakubin, 1996., Kroflin, Nola, Posilović, Supek, 1987., Balić-Šimrak 2020., Bodulić, 1982.)

Slika 8., M.M., pastela

Slika 9., M.M., *„To sam ja“*, grafitna olovka

4.2. Faza izražavanja složenim simbolima

Drugo razdoblje koje prati likovni razvoj djeteta je faza izražavanja složenim simbolima i traje od četvrte do pete godine djetetova života s time da prijelazi iz faze u fazu nisu uvijek jasno odijeljeni, već može doći i do preklapanja faza. Tijekom ove faze, a čak i na njezinom početku, djeca stvaraju povezanost između crta koje nacrtaju i predmeta iz svoje bliske okoline te imenuju svoje crteže dajući im dublje značenje. Kako je već prije navedeno, daljnjim razvojem djeteta njegova misao počinje pokretati likovnu aktivnost što znači da dijete prvo zamišlja ideju, a zatim ju realizira i to je vrlo važna karakteristika ove faze jer ga njegove misaone operacije potiču na nove aktivnosti i otkrivanje novih spoznaja.

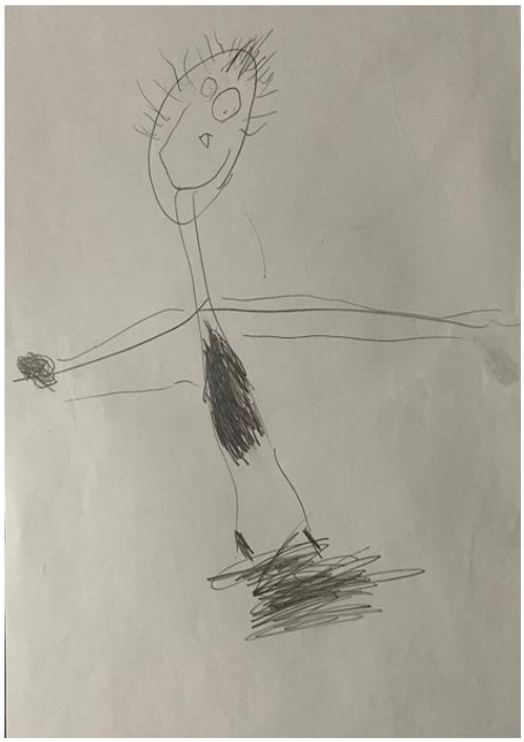
Također, veliku važnost ima i komunikacija koja postaje sredstvo koje se vrši kroz likovna ostvarenja djece, a očituje se kao komunikacija sa samima sobom iz razloga što djeca tijekom likovne aktivnosti mogu voditi razgovor sa sobom.

Likovi koje dijete crta često su u pokretu, tj. akciji i odnose se na njihove bitne značajke jer dijete uz doživljavanje oblika istovremeno doživljava i kretanje (plesanje, skakanje, žurbu), zvukove, miris, hladnoću, toplinu, vjetar, nevrijeme i mnoge druge pojave koje osjeti i iz tog razloga ih želi i likovno prikazati (Balić-Šimrak, 2020., Bodulić, 1982.). Čovjek postepeno poprima prepoznatljiv izgled jer dijete koristi simbole za glavu i noge, smatrajući da je glava bitan dio ljudskoga tijela dok ju noge čine pokretnom. Osim ljudskog lika, u dječjim crtežima pojavljuju se i njemu bliske stvari kao što su životinje, kuća, cvijeće ili drveće te iskustvo djeteta. Pri završetku ove faze, čovjekove šake i stopala dobivaju prste, udovi postaju deblji, na glavi se nalazi kosa, a likovi mogu biti i obučeni.

Dijelovi na slici su u međusobnom odnosu, ali se prikazuju kao posebnosti, svaki za sebe, a prostor u kojem su ti likovi smješteni postaje definiran linijama koje su povučene vodoravno na vrhu i dnu papira kako bi označile nebo i tlo.

Pri korištenju boje, djeca posebno naglašavaju njima bitne stavke na crtežu, koristeći boje po svom izboru te njima često i obrubljuju likove, a boje nekad koriste i kako bi izrazili svoje osjećaje i emocije.

Tijekom ove faze potrebno je pravilno voditi dijete kako bi se izbjegla šablonizacija, tj. stvaranje negativnih fiksacija koje zaustavljaju djetetov kreativni čin, a očituju se poput ponavljajućih oblika kao što su kuća, sunce, bor, cvijet itd. (Grgurić, Jakubin, 1996., Balić-Šimrak, 2020., Bodulić, 1982., Belamarić, 1987.).

Slika 10., M.M. *„Kuglaš“,* grafitna olovka

Slika 11., M.M. *„Moja obitelj“,* flomaster

4.3. Faza intelektualnog realizma

Faza intelektualnog realizma predstavlja višu fazu djetetova likovnog razvitka koja se događa u doba kasnog djetinjstva, otprilike oko djetetove šeste do desete godine.

Fazu karakterizira početak apstraktnog mišljenja, mnogo veće sposobnosti likovnog izražavanja i bogatiji verbalni izraz djeteta jer dijete postaje sposobno međusobno povezivati bogate sadržaje crteža.

Dijete u svoje likovne aktivnosti uvodi spontanost te postupno usvaja likovne i kompozicijske elemente koje primjenjuje u svojim likovnim radovima. Također, emocije koje se tim likovnim radovima iskazuju postaju bogatije, složenije i raznovrsnije.

Kod prikazivanja ljudskog lika počinje se koristiti profil i prikaz pokreta te dijete ima tendenciju naglašavati posebne osobe iz svojeg života ili čak stavljati određene elemente u prvi plan crteža, kao što su dijelovi tijela, određeni pokreti ili objekti, a ponekad se koncentriraju i na detalje što im omogućava bolje percipiranje okoline. Likovi su često okarakterizirani muško-ženskim obilježjima, tj. djevojčice uživaju koristiti ženstvenije motive, a dječaci dječačke teme. Dijete

se likovno izražava ovisno o količini znanja koju ima pa tako koristi i pravi kut i elemente perspektive u prikazu prostora (Grgurić, Jakubin, 1996., Balić-Šimrak, 2020., Herceg, Rončević, Karlavaris, 2010., Bodulić, 1982.).

U fazi intelektualnog realizma u dječjim radovima zapažaju se različite osobine dječjeg likovnog izraza pa tako razlikujemo više načina likovnog izražavanja (Grgurić, Jakubin 1995.). Prema Balić- Šimrak one su:

- transparentni (rendgenski) prikaz
- prevaljivanje oblika (Lowenfeld, 1942.)
- promjene očišta u prikazu motiva
- vertikalna perspektiva
- panoramska perspektiva

Djeca u ovome razdoblju imaju velike sposobnosti promatranja i zaključivanja, zreliji likovni izraz, dijete je iskusno i prilagodljivo na različite uvjete što mu omogućuje da u ovome „zlatnome dobu dječjeg likovnog stvaralaštva“ (Gardner, 1980.) postigne izvanredna, zanimljiva i kreativna likovna ostvarenja (Balić-Šimrak, 2020., Grgurić, Jakubin 1995.).

Slika 12., M.M., *„Mušketir“,* pastela

Slika 13., A.P., *„Moja kuća“*, bojice

4.4. Faza vizualnog realizma

Daljnji razvoj likovnog izražavanja kojeg opisuje realističnije prikazivanje objekata, u dobi od otprilike deset do četrnaest godina, naziva se faza vizualnog realizma.

Pokazuje se veliki interes za vlastitu sredinu i vlastitu osobnost što uvjetuje daljnji likovni razvoj. Slika više ne nastaje od pojedinačno sastavljenih dijelova, već se gradi kao cjelina. Prikazuju se ozbiljniji prikazi brojnih perspektiva, radovi bogati detaljima te skladnije proporcije i prostorni odnosi na crtežu, a pojavljuje se i dubina prikaza.

Krajem ovog razdoblja, u likovnom izražavanju, mladež doseže razinu odrasle osobe. Nažalost, radovi postaju manje inovativni i autentični jer se većinom koristi znanjem koje je naučeno u školi pri čemu likovni radovi počinju nalikovati jedan drugome. Uz to, razdoblje vizualnog realizma poklapa se s razdobljem adolescencije koje se očituje u obuzetosti samim sobom što može loše utjecati na likovnu produktivnost, ljepotu i spontanost dječjeg izraza kakav je on bio prije ove faze.

Slika 14., D.M., *„Život na farmi“,* flomaster, bojice

5. UTJECAJ LIKOVNOG STVARALAŠTVA NA RAZVOJ DJETETA

Likovna kultura je dio odgojno-obrazovnih sastavnica kojima je svrha poticati cjelovit razvoj i odgoj djeteta. Sukladno tome, kroz vrijeme mijenjali su se i usavršavali metodički pristupi likovnim aktivnostima kako bi uvijek bili u korak svojim ciljevima. (Mendeš, Županić-Benić, 2021.)

Likovne aktivnosti djeteta proizlaze iz njega samog te je naglasak na važnosti procesa stvaranja, a ne na konačnom rezultatu. One imaju pozitivan učinak na dijete. Pružaju velike mogućnosti za njegov razvoj, razvoj sposobnosti i razvoj djeteta kao cjelokupne osobe.

Prema L. V. Herceg, A. Rončević i B. Karlavaris likovno stvaralaštvo utječe na djecu predškolske dobi kroz četiri različita područja:

- socio-emocionalni razvoj
- spoznajni razvoj
- komunikacijski razvoj
- tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj

5.1. Socio-emocionalni razvoj

Likovni sadržaji mogu poticati socio-emocionalni razvoj djeteta i ostale pozitivne emocije kod djece. Očituju se kroz mnoge elemente i osobne kompetencije djeteta.

Djeca dobivaju samopouzdanje proizašlo iz pozitivnih potvrda o vlastitom postignuću, a oni koji imaju dovoljno samopouzdanja dobivaju dodatnu motivaciju za nastavak u novim aktivnostima. (Šarančić, 2013.) Jača se osjećaj samostalnosti zbog samostalnog korištenja materijala, pribora ili alata koji se očituje u njihovoj igri, planiranju i odlučivanju. Povećava se optimizam jer što više vremena djeca provode u likovnim aktivnostima to više vjeruju u sebe, što je bitno jer se time mogu poboljšati i njihovi uspjesi na drugim područjima. Djeca se uče disciplini kroz pospremanje sredstava koje su upotrebljavali. Kroz likovnu kulturu mogu se razvijati i socijalne vještine, tj. osjećaj pripadnosti, sigurnosti i prihvaćenosti što je djeci od velike važnosti. Slušanjem što drugi govore i poštivanjem pravila potiče se sposobnost samokontrole. Likovno stvaralaštvo pozitivno utječe na razvoj samopoštovanja, osobnih kvaliteta, preuzimanju odgovornosti, marljivosti, uočavanju individualnih vrijednosti i vrlina i mnogih drugih kompetencija. (Herceg, Rončević, Kalavaris, 2010.)

5.2. Spoznajni razvoj

Spoznajni razvoj zasniva se na jačanju kognitivnih procesa. Manifestira se kao sposobnost opažanja vanjskoga svijeta, prepoznavanje veza i odnosa između stvari i pojava te sposobnost rješavanja problema i prilagođavanje novim situacijama.

Umjetničko stvaralaštvo djece potiče bolju percepciju prostora i predmeta te mogućnost procjene kretanja, vremena, iskustava i spoznaja o sebi s različitog stajališta. Na taj način se razvija kreativno, divergentno i kritičko mišljenje.

Susreće se s novim materijalima i predmetima te se oni imenuju i uče koristiti. Tako djeca usvajaju i otkrivaju ono što im je do sada bilo nepoznato. Rješavanje problemskih situacija pospješuje brže uočavanje problema, planiranje, prosuđivanje i zaključivanje te time potiče svoju radoznalost i interes. Dijete uočava sljedove, sličnosti i razlike, veze, radnje, grupira predmete i pojave. Koristi maštu, zamišlja likovne mogućnosti i pamti. (Herceg, Rončević, Kalavaris, 2010., Andrilović, Čudina, 1990.)

5.3. Komunikacijski razvoj

Osnova ljudskih odnosa je komunikacija koja u likovnom stvaralaštvu dolazi u raznim oblicima. Kod djece predškolske dobi potrebno je poticati pozitivnu komunikaciju.

Aktivno sudjelujući u likovnom radu djeca bogate svoj rječnik, razvijaju osjećaj ugode kroz estetski vrijedne sadržaje i mogućnost da se likovno izraze i likovno razmišljaju.

Spajaju likovne elemente u novu cjelinu i za njih razvijaju osjetljivost, sposobni su koristiti likovni jezik i likovne tehnike kako bi prikazali svoje iskustvo i osjećaje istovremeno shvaćajući značenje složenih oblika likovne umjetnosti i vizualnih poticaja iz okoline. Sadržajem slike i izborom boja djeca mogu puno toga reći o sebi ili svojim emocijama. Uspješno koriste vizualnu i nevizualnu komunikaciju koje potiču djetetovu kreativnost i iskazivanje emocije rječnikom. (Bilić, Balić-Šimrak, Kiseljak, 2012., Herceg, Rončević, Kalavaris, 2010., Andrilović, Čudina, 1990.)

5.4. Tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj

Tjelesni, psihomotorni i zdravstveni razvoj djeteta potaknut je aktivnostima koje razvijaju finu i grubu motoriku, koordinaciju oko-ruka i akomodaciju oka. Često uključivanje u takve

aktivnosti stimulira stvaranje većeg broja sinapsi u mozgu koje zatim vode bolju komunikaciju među moždanim stanicama te taj proces rezultira sposobnošću stvaranja ideja. (Šarančić, 2014.)

Fina motorika, koordinacija oko-ruka i akomodacija oka potiču se: crtanjem olovkom, rezanjem škarama, modeliranjem glinom, slikanjem kistom, izrezivanjem škarama, razmazivanjem ljepila i lijepljenjem, povlačenjem različitih crta u drugim smjerovima i brojnim drugim aktivnostima koje razvijaju preciznu motoriku prstiju. (Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece, 1991.)

Određenim materijalima se potiče spretnost, razvija dodirna i mišićno-zglobna osjetljivost u aktivnostima te sposobnost uviđanja razlika u intenzitetu i kvaliteti osjeta.

Materijali, pribor i tehnike koje se koriste pri likovnim aktivnostima djece trebaju biti sigurne i primjerene dječjem uzrastu kako bi se zaštitilo njihovo zdravlje. Djeca trebaju nositi zaštitnu odjeću i brinuti za sebe u svakome trenutku tijekom uporabe likovnih potrepština. (Herceg, Rončević, Kalavaris, 2010.)

6. DOBROBITI LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Likovna umjetnost omogućuje djeci da vidljivo i jedinstveno prikažu svoja iskustva, ideje, raspoloženja i vjerovanja prenoseći ih sredstvom na podlogu. Ona omogućava djetetu poticanje razvoja i njegovih sposobnosti. Također, jačanje njegova samopouzdanja i samopoštovanja te sposobnosti da izrazi svoje potrebe i mišljenje uz razvoj kritičnosti. Aktivnom i čestom uporabom likovnih aktivnosti, poticanjem znatiželje i istraživanja razvija se kreativnost kod djece, originalnost i dodatna motivacija za stvaralačke procese iz razloga što se produljuju osjećaji, razmišljanje i shvaćanje. Stvaralački likovni izraz aktivira razvijanje osjetila koja pomažu pri trajnom usvajanju znanja i sposobnosti usvajanja lijepog te potiču dugotrajniju koncentraciju djeteta. Likovni rad također može poslužiti i za stvaranje asocijacija prilikom učenja, kao izvor ugodnih iskustava nastalih na temelju gledanja i poboljšavanje vještina opažanja odnosa.

Dječjim likovnim stvaralaštvom potaknut je razvoj i nastanak cjelovitih osoba pozitivno utječući na njihovo psihičko i socijalno stanje što može razviti prednosti koje traju za cijeloga života. (Bodulić, 1982., Šarančić, 2014.)

7. ZAKLJUČAK

Dijete je jedinstveno, kreativno i inovativno biće. Izražava se od najranije dobi kako bi jednostavnije vodilo komunikaciju i istraživalo svoju okolinu. Sposobnost likovnog stvaranja dijete dobiva iz svoje unutrašnjosti, s time je rođeno, ali ona ovisi o poticajima koje djetetovo blisko okruženje njemu pruža. Sukladno tome, za djetetovo likovno stvaralaštvo možemo reći da je ono njegov način komunikacije s vanjskim svijetom. U likovnoj aktivnosti dijete može prenijeti svoje emocije, doživljaje, misli i stanje svijesti na likovni rad, izražavajući se slobodno i bez straha od loše kritike.

Likovni razvoj djeteta tako je određen fazama koje su iste za svu djecu na svijetu te se iz njihovih individualnih likovnih radova puno može naučiti o samome djetetu i njegovom shvaćanju svijeta koji ga okružuje.

Korištenje raznih materijala i likovnih tehnika djetetu omogućuje aktivno učenje, istraživanje i igru koja ga prati kroz cijelu likovnu aktivnost. Djetetu je potrebno omogućiti što više raznovrsnih i bogatih materijala kako bi zadržali njegovu pažnju i želju za aktivnom spoznajom.

Uporaba različitih likovnih tehnika kao i materijala u dječjem likovnom stvaralaštvu uvelike doprinosi i cjelovitom razvoju djeteta. Njegova likovnost utječe na razvoj spoznaje, komunikacije, fiziologije, emocionalnosti, ali i brojnih drugih kompetencija djeteta. Djetetu je s druge strane, potrebno ostaviti prostor da se razvija u skladu sa svojim mogućnostima kako bi ostalo autentično, slobodno i nadograđivalo svoje samopouzdanje i osjećaj samovrijednosti tijekom cijeloga života.

Preko likovnih aktivnosti, djeca istražuju svoje mogućnosti, prosuđuju i zaključuju dobivajući zauzvrat odgovore na svoje potrebe, stjecanje novih perspektiva i brojne fizičke i psihičke dobrobiti. (Obad, 2020., Bakotić, Cvjetković, Telesmanić, Ćorić, 2021.)

LITERATURA

Andrilović, V. i Čudina, M. (1990.). Osnove opće i razvojne psihologije. Zagreb: Školska knjiga

Balić-Šimrak, A. i Bakotić, M. i sur. (2021.). Ljepota iz perspektive djeteta. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga

Balić-Šimrak, A., Bakotić, M. i sur. (2021.). Koje je boje sloboda. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga

Balić-Šimrak, A., Bakotić, M. i sur. (2021.). Istina o djetinjstvu. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga

Balić-Šimrak, A. (2020.). Skripta iz kolegija Metodika likovne kulture 2. Merlin: 2020./2021.

Balić-Šimrak, A. (2020.). Skripta likovne tehnike. Merlin: 2020./2021.

Balić-Šimrak, A. (2011). Predškolsko dijete i likovna umjetnost. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 16 (62-63), 2-8.

Belamarić, D. i Musić, J. (1986.). Dijete i oblik: likovni jezik predškolske djece: knjiga za odgajatelje, roditelje, pedagoge, psihologe, psihijatre. Zagreb: Školska knjiga

Bilić, V., Balić-Šimrak, A. i Kiseljak, V. (2012.). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. Dijete, vrtić, obitelj: Časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima, 18 (68), 2-5.

Bodulić, V. (1982.). Umjetnički i dječji crtež. Zagreb: Školska knjiga

Bokšić A. i Plazibat, M. (2022.). Arhitektonske tehnike. 15.6.2022.: http://likovnjaci.eu/arhitektonske-tehnike/

Grgurić, N. i Jakubin, M. (1995.) Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje. Zagreb: Educa, Nakladno društvo, d.o.o.

Herceg, L.V., Rončević i A., Karlavaris, B. (2010.). Metodika likovne kulture djece rane i predškolske dobi. Zagreb: Alfa d.d., Sveučilište u Rijeci

Jakubin, M. (1989.). Osnove likovnoga jezika i likovne tehnike. Zagreb: Institut za pedagogijska istraživanja Filozofskog fakulteta sveučilišta u Zagrebu.

Mendeš, B. i Županić-Benić, M. (2021.). From the Traditional toward the Contemporary Methodological Approach to Visual Arts Activities in Kindergarten: Croatian Experiences. Croatian Journal of Education, 23 (2), 477-510.

Peić, M. (1990.). *Pristup likovnom djelu.* Zagreb: Školska knjiga

Polić, M. (1997.). Čovjek – odgoj – svijet. Zagreb: KruZak

Supek, R. (1987.). *Dijete i kreativnost.* Zagreb: Globus

Šarančić, S. (2014.). Dobrobiti likovnog stvaralaštva. *Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju, 154* (1-2), 91-104.

Vrkić, I. (2020). *Utjecaj likovne kulture na razvoj djeteta.* (Neobjavljen diplomski rad). Sveučilište Jurja Dobrile, Pula.

Popis slika i crteža:

Slika 1. M.M. „Kod djeda i bake“, grafitna olovka i bojica

Slika 2., D.M., „Tkanina na košuljici“, tempere

Slika 3., D.M., „Voće“, otisak

Slika 4., Odgojna skupina „Cvjetići“, „Ljudsko tijelo u pokretu“, modeliranje aluminijskom folijom

Slika 5., „DV Zvončić“ , “Izrada mravinjaka“, korištenje različitih materijala

Slika 6., DV „Radost“, „Ogrlica“, izrada nakita od konca

Slika 7., D.M., „Čestitka“, lijepljenje sjemenki

Slika 8., M.M., pastela

Slika 9., M.M., „To sam ja“, grafitna olovka

Slika 10., M.M. „Kuglaš“, grafitna olovka

Slika 11., M.M. „Moja obitelj“, flomaster

Slika 12., M.M., „Mušketir“, pastela

Slika 13., A.P., „Moja kuća“, bojice

Slika 14., D.M., „Život na farmi“, flomaster, bojice

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

_____